

Teologia myllerryksessä: liberalismin jälkeen uusortodoksia

Luterilaisen perinteen Pohjoismaissa meille on tuttua saksalainen teologinen liberalismi. Uuskantilaisuus pyrki tekemään teologiasta etiikkaa, ja eksistentialismi julisti sitä antropologiana. Valistuksen jälkeisenä ohjelmana – modernin projektina – uskonto sosiologisoitiin. Suomalainen teologia on nauttinut näitä hedelmiä koko viime vuosisadan.

1900-luvun loppupuolella alkoi kuitenkin liike toiseen suuntaan. Yalen amerikkalainen postliberalismi asetti ensinnäkin tekstistä irtaantuneen eksegeettisen hermeneutiikan kyseenalaiseksi. Kielellinen käänne vaati paluuta narratiiviin. Britanniassa puolestaan keskityttiin sekularismin kritiikkiin. Kristillisen teologian väitettiin jääneen sekularisaatioprosessin uhriksi.

RADIKAALIN ORTODOKSIAN OHJELMA. John Milbankin, Catherine Pickstockin ja Graham Wardin toimittama, ohjelmallinen kokoelma *Radical Orthodoxy* alkaa haastavalla julistuksella, jonka mukaan “sekularismi on määritellyt maailman ja myös tapamme hahmottaa sitä”. Teologia on muutettu kehnoksi sosiologiaksi, joka ei pysty perustelemaan edes omia lähtökohtiaan, saati siten luomaan kirkolle merkityksellistä teologiaa. Tätä täydentää relativistinen postmodernismi, joka vain julistaa “arvojensa puutetta” ja merkityksen katoamista. “Kyberavaruuksissaan ja teemapuistoissaan se esittelee materialismia, joka on sielutonta, aggressiivista, välinpitämätöntä ja nihilististä.”

Kirjoittajat toteavat haastavasti, että lännen sekulaari filosofia on ollut suoranaista vastateologiaa. Liberalismissa raamattuteologia on pelkistetty yhteiskuntatieteen ja politiikan sosiologiseksi ohjelmaksi. Sekularismin vastateologia on esimerkiksi Milbankin mukaan länsimaaisessa his-

toriassa ollut jatkuvasti pelkkä kristillisen teologian puutteellinen ja virheellinen mukaelma. Toiset ovat kuvanneet sitä todelliseksi kristillisen teologian parodiaksi.

Sekularismi perustui sosiologiaan. Weberin sosiologisen hermeneutiikan katsottiin olevan syytä liberaalin protestantismien metakertomukseen. Hän jakoi uskontojen historian kolmeen vaiheeseen. Varhaista maagista vaihetta seurasi suurten pelastususkontojen vaihe, erityisesti kristinusko. Kolmas vaihe on sekulaarin modernin kausi. Pelastususkontojen metafysisen vaiheen ajateltiin kantilaiseen tapaan ikään kuin valmistaneen esikrittisen vaiheen ihmisiä kriittisen järjen kauteen, jossa epärationaalinen arvojen muodostaminen korvataan järjen tietoisilla toiminnoilla. Milbankin mukaan tämä hermeneutiikka on liberaalissa protestantismissa heijastettu takaisin ajanlaskun alun todellisuuteen ja kristinuskon syntyä on selitetty tämän dynamiikan avulla. Näin ollen sekulaari hermeneutiikka olisi sisäänrakennettuna ohjannut koko kristillisen kirkon historiaa: “Lännen historia muuttuu jatkuvasti tulollaan olevaksi liberaaliksi protestantismiksi ja sen sekulaariksi jälkivaikutukseksi” (Milbank, *Theology and Social Theory*).

”Lännen sekulaari filosofia on ollut suoranaista vastateologiaa”

TEOLOGIA OLI KRIISSISSÄ. Jotain on siis tehtävä. Radikaalin ortodoksian kirjoittajien mukaan länsimaaisen ajattelun rappioon on tartuttava. Filo-

sofiat eivät kykene tarjoamaan elämäkatsomusta. Postmoderni dekonstruktioismi suorastaan julistaa, että merkitys ei ole edes löydettävissä. Modernin kritiikille on siten suuri tilaus, mutta se ei voi hyödyntää jälkistrukturalistista, derridalaista ohjelmaa.

Tilalle tarvitaan uusi lähestymistapa. Radikaali ortodoksia on Milbankin ja hänen kollegojensa mukaan ortodoksista eli puhdasoppista siksi, että se palaa perinteisten oppikysymysten pariin ja uskontunnustusten ohjaamaan kristillisyyteen (commitment to credal Christianity). Radikaalissa

ortodoksiassa haetaan teologian kieltä, vaikka samalla vedetään rajaa barthilaisen dualismin suuntaan. Uusi teologia ei ole pelkästään uskon kieltä filosofisesti perustellun tarkastelutavan vastakohtana. Sen sijaan kirjoittajat määrittelevät lähestymistapansa pikemminkin välittäväksi (mediating) tarkasteluksi. Teologia on vuoropuhelussa muiden tiedon ja kulttuurin alueiden kanssa. Itse asiassa kirjoittajat hakevat usein juuri sellaista teologiaa, jolla on relevanssia myös yhteiskunnallisessa elämässä.

Ohjelmassa on lisäksi kyse radikaalisuudesta siinä sanan perinteisessä merkityksessä, että uuden teologian tekijät haluavat palata teologian juuriin (radix). Radikaalille ortodoksialle on tyypillistä etsiä uutta vuoropuhelua kirkkoisien teologian ja nykypäivän opinmuodostuksen välille. Esikuvana on Augustinuksen käsitys tiedosta jumalallisena illuminaationa. Näin ylitetään tarpeeton uskon ja tiedon tai luonnon ja armon välinen dualismi.

ENTÄ LUTERILAISET? Mitä annettavaa on reformaation perillisillä teologian uusille kehityssuunnille? Anglo-katolisten tutkijoiden avaus oli merkittävä, mutta ilmeisesti postmodernismin ohjaamana he hyppäsivät inkarnaation tapahtumasta suoraan kirkon tulkintaan. Raamattu jäi lähes kokonaan väliin. Tämän tilalle tarvitaan neo-reformatorinen tekstihermeneutiikka, joka todellisesti lähestyy kertomusta narratologian avulla ja joka hyödyntää semioottisesti perusteltua merkitysteoriaa.

Milbankin ja Wardin kritisoima teologian sekularisaatioprosessi on rinnakkainen reformaatiota edeltäneen kirkon tilanteeseen. Uskonpuhdistajien kritiikki oli itse

Dosentti Sammeli Juntunen, voiko radikaalin ortodoksian pohjalta kehitellä jotain innostavaa dogmatiikan alueella nyt, kun liberalismiin tilalle haetaan kaikkialla uutta teologiaa?

– Radikaalin ortodoksian pohjalta voi ehdottomasti kehitellä vaikka mitä mielenkiintoista. Olenaista kyseisessä otteessa on se, että sekulaarit tieteet kuten sosiologia tai historiallis-kriittinen eksegetiikka haastetaan niiden omalla kentällä ja paljastetaan niiden kätkeytyn teologis-filosofiset sidonnaisuudet, minkä jälkeen niiden ongelmiin etsitään ratkaisuja tradition valossa luetusta Raamatusta. Näin toimii vaikkapa John Millbankin ehdottomasti lukemisen arvoinen *Theology and Social Theory* -niminen tiiliskivi.

– Radikaalissa ortodoksiassa on omat puutteen-
sa, esim. se, että pyrkimyksistään huolimatta se perustuu usein kovin vähän ”kristinuskon omaan raamatulliseen metanarraatioon”, mihin se kuitenkin väittää perustuvansa. Uusplatonistis-augustinolaisesta partisipaatiometafysiikasta uhkaa tulla perusta. Vaarana voi olla myös se, että kirkosta ja sen kulttuurista tulee liian merkittävä suhteessa Jumalan sanaan. Jumalan sana on kuitenkin kirkkoa ”vastapäätä”, sitä arvioimassa, mikä joskus unohtuu kulttuuris-lingvivistisessä lähestymistavassa, johon radikaaliortodoksiakin omalla tavallaan kuuluu.

– Olennaisinta radikaalissa ortodoksiassa on kuitenkin se riemu, jolla on löydetty kirkollinen teologia ja pyrkimys etsiä oikeata kirkollista teoriaa ja praksista nimenomaan teologisesti. Näin voi syntyä nykyajalle sen aito teologia eli ”fides quarens intellectum”, ymmärrystä etsivä usko. Jos Suomen kirkolliseen elämään saataisiin edes 1/12 Radikaaliortodoksian teologisen keskustelun ja argumentaation innosta ja osaamisesta, olisimme pelastetut siitä julkisesta diletantismista ja hyssyttelystä, jota kirkollinen teologia nykyisin on.

asiassa perin saman kaltaista kuin radikaaliortodoksian ohjelma. Se kohdistui väittämään, että kirkon klassisen opin tulkinnan perusteet olivat muuttuneet. Tekstihermeneuttinen opintulkinta oli korvautunut käytännöllä, joita ohjasivat antiikin filosofia ja kirkon sisäiset valtapyrkimykset. Sekularisaation sijaan kirkossa oli tapahtunut vuosisatojen varrella ideologisaatio. Klassinen soteriologinen dogma oli syrjäytetty ja tilalle olivat nousseet aristotelinen ontologia ja sosiologiset hierarkiat.

Eräässä mielessä katolisen kirkon historiassa toteutunut pragmaattinen teologia oli myös parodia klassisesta dogmasta. Esimerkiksi aneoppeineen ja paavin vallan korostamisineen kirkko oli uskonpuhdistajien mielestä rakentanut kilpailevan pelastusopin. Pelastuksen välineet määriteltiin ilman Kristusta. Näin kirkosta ja sen viran hoitajista oli tullut parodinen vaihtoehto evankeliumille ja uskonvanhurskaudelle.

Reformaation ohjelma oli siten radikaaliortodoksiaa, radikaalia juuriin palaamista, ja ortodoksiaa, pyrkimystä kirkon identiteetille luovuttamattoman opin jäsentämiseen. Reformaation muotoperiaate sola scriptura vastasi siten ajan kontekstuaalisia tarpeita. Siksi postliberaalin vastauksen ei tule tänäänkään sivuuttaa tekstejä. Sen sijaan uskonpuhdistuksen raamattuperiaate tarjoaa oivallisen välineen ja perustan tekstihermeneuttiseen työskentelyyn liberaalin hermeneutiikan romahtamisen jälkeen.

Timo Eskola

Dosentti Olli-Pekka Vainio, radikaali ortodoksia ja postliberalismi ovat yrittäneet hakea uutta suuntaa dogmatiikalle. Mitä postliberalismin jälkeen?

– Ns. kielellinen käänne, johon postliberalismikin liittyy, on mahdollistanut uudella tavalla lähestyä Raamatun tekstejä ja tulkita niitä ne synnyttäneen yhteisön eli kirkon ja sen uskon näkökulmasta. Kuitenkin postliberalismia on kritisoitu gettoutumisesta: teologia on vain tekstin ja käsitteiden kuvausta, jossa kysymys teologisten väitteiden yleispätevästä totuudesta uhkaa jäädä sivuun. Postliberaalin teologian keinoin voidaan luoda hyviä kuvauksia kristillisten yhteisöjen uskosta ja käytännöistä niiden omilla ehdoilla, mutta miksi pitäisi sitoutua niihin? Postmodernismihan sallii kyllä teologialle sen oman äänen, mutta vain sillä ehdolla, että se suostuu olemaan yksi ääni muiden joukossa ilman absoluuttisuuden vaatimusta.

– Postliberaalin teologian jälkeläisiä ovat Karl Barthin ajattelua seurailevat dogmaatikot kuten Robert Jenson ja Bruce Marshall. Heidän mukaansa teologian tulee aloittaa kirkon omasta uskosta, pyrkii ymmärtämään sitä mahdollisimman hyvin ja ryhtyä tästä käsin keskustelemaan muiden uskomusjärjestelmien kanssa. Toisaalta postliberaalia gettoa on pyritty purkamaan hyödyntämällä viimeaikaista tieteenfilosofista keskustelua ja erityisesti kriittistä realismia. Tästä on esimerkkinä esimerkiksi Alister McGrathin Scientific Theology -ohjelma, jossa pyritään löytämään yhteyksiä luonnontieteen ja teologian metodien välille.

– Molemmissa malleissa lähdetään liikkeelle kirkon uskosta, josta käsin pyritään ymmärtämään muita ajattelutapoja sekä löytämään yhteyksiä muihin traditioihin. Kun rationaalisuus ja se mitä pidetään uskottavana on sidottu aina johonkin traditioon, eri traditiot eivät voi noin vain omaksua puheenjohtajan paikkaa. Sen sijaan vaaditaan ankaraa työskentelyä ja selkeää oman identiteetin tiedostamista. Juuri identiteetti on pitkään ollut teologiassa kateissa, kun se on pyrkinyt hieman kriiikkittömästi liittoutumaan sille vieraiden ideologioiden kanssa. Kysymys teologisesta identiteetistä ja kirkon uskon sekä perinteen hyvästä hallinnasta nousee jälleen keskipisteeseen.